

Всі поставлені проблеми передбачають свою актуалізацію за умов соціальних трансформацій, перспективи збереження/оновлення культурної традиції, проте в теорії Д. Бела постіндустріального суспільства вони не розглядаються у завершеній формі. Теорія дозволяє окреслити ці сутнісні суперечності суспільного розвитку та нашоухує на шлях пошуку теоретичних способів їх розв'язання. В цьому – сила теорії Деніела Бела, яка вже сама стала традицією в сучасній соціології.

1. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія / Упоряд. В. Лях. – К.: Либідь, 1996. – с. 194–250. 2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986. – с. 330–342. 3. Белл Д. Эпоха разобщенности. Размышления о

мире XXI века / Белл Д., Иноземцев В. – М.: "Свободная мысль". Центр исследований постиндустриального общества, 2007. – 304 с. 4. Ніцше Ф. Сократ і грецька трагедія // Ніцше Ф. Повне зібрання творів. Критично-наукове видання у 15 томах. – Т. 1. Народження трагедії. Невчасні міркування I–IV. Твори спадку 1870–1873. – Львів: Астролябія, 2004. – с. 497–530. 5. Bell D. Resolving the contradiction of modernity and modernism // Society. – 1990. – Vol. 27. – №3. – P. 43–50; №4. – P. 66–75. 6. Bell D. The Cultural contradictions of capitalism. – N.Y.: Basic Books, 1998. – 301 p. 7. Bell D. The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties. – N.Y.: Free Press, 1965. – 501 p. 8. Kaufman M. Daniel Bell, Ardent Appraiser of Politics, Economics and Culture, Dies at 91 // The New York Times [Електронний ресурс]. – с. 1–2 // Режим доступу: http://www.nytimes.com/2011/01/26/arts/26bell.html?pagewanted=1&_r=3 9. Phillips G. A Commentary on Daniel Bell's book "The Cultural contradictions of capitalism" // Leonardo. – 1978. – No. 1. Vol. 11. – P. 49–51.

Науковий редактор – к.с.н. Цимбал Т.В.
Надійшла до редколегії 20.10.10

НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ ТА СЕМІНАРИ

С.С. Бабенко, канд. соціол. наук, доц., докторант,
О.Є. Ненько, мол. наук співроб.,
Н.Ю. Пенькова, асист.

ВИКЛАДАННЯ, ЗАСНОВАНЕ НА ДОСЛІДЖЕННІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР УДОСКОНАЛЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ З СОЦІОЛОГІЇ

Протягом 5-19 вересня 2010 року на базі оздоровчо-спортивного комплексу КНУ ім. Тараса Шевченка у с. Берегове (Крим) відбулась друга літня сесія трьохлітнього міжнародного проекту ReSET \ HESP **"Європейські візії та розрізнення: порівняльні дослідження в удосконаленні викладання соціології"**, який реалізується факультетом соціології Київського національного університету імені Т.Шевченка за підтримки Інституту Відкритого Суспільства (Будапешт). В межах проекту проводяться літні школи та весняні семінари з молодими викладачами соціології провідних ВНЗ України, Білорусі, Молдови, Вірменії, Грузії та Росії, спрямовані на удосконалення викладання курсів бакалаврської програми з соціології за допомогою залучення досвіду та результатів порівняльних міжнародних досліджень, результатів соціологічних напрацювань соціологічних спільнот цих країн для покращення розуміння соціальних процесів в цих країнах у порівнянні між ними та з країнами Європейського Союзу. Академічними директорами проекту є **Ольга Куценко** (професор, зав. кафедри соціальних структур та соціальних відносин КНУ ім.Шевченка, віце-президент Соціологічної асоціації України), **Клер Воляс** (директор інституту Нової Європи, професор університету Абердін (Великобританія), президент Європейської соціологічної асоціації 2007-2009), **Андрій Горбачик** (декан факультету соціології КНУ ім.Шевченка, керівник проекту Європейське соціальне дослідження в Україні), координатор проекту **Світлана Бабенко** (доцент та докторант кафедри соціальних структур та соціальних відносин КНУ ім.Шевченка, Україна).

Нове бачення соціологічного дослідження посткомуністичних суспільств як країн *нової східної Європи* та удосконалення викладання соціології цих країн є нагальною метою для становлення незалежної соціологічної експертизи соціальних процесів та обґрунтованої соціологічної теорії в професійних осередках цього ре-

гіону. Наразі, ця мета успішно втілюється в життя в рамках проекту "Європейські візії та розрізнення: порівняльні дослідження в удосконаленні викладання соціології". Спільними зусиллями організаторів проекту – професорів та молодих учасників – було вироблене концептуальне бачення "нової східної Європи", уточнені компаративістські основи соціологічного дослідження та викладання, створені принципи подолання методологічного націоналізму у соціології. У межах роботи проекту сформувались тематичні творчі групи, які працюють над навчальними тематичними модулями під загальною робочою назвою "Нова Східна Європа: соціологічні кейси для викладання та дослідження".

Тема другої літньої сесії – **"Європейські візії та розрізнення: соціальні нерівності та соціальна участь"**. Лекції, відкриті дискусії та колоквиуми професорів, запрошених до участі у другій літній сесії проекту, були зосереджені навколо декількох питань, що пов'язані із визначенням рівня універсальності соціологічного знання про європейські суспільства, можливостей та меж застосування західних теорій для пояснення процесів, які відбуваються на теренах нових європейських держав (НЄЕ). Запрошеними викладачами сесії стали провідні представники європейської та вітчизняної соціологічної науки з найкращих університетів та дослідницьких центрів: **Гьоран Терборн** (декан факультету соціології та політичних наук, університет Кембріджу, Великобританія), **Девід Лейн** (професор Емануель коледжу університету Кембріджу, Великобританія), **Ніколай Генов** (директор Інституту Східної Європи, Вільний університет Берліну, Німеччина), **Крістіан Херпфер** (професор факультету політичних наук, університет Абердіну, Великобританія), **Наталія Черниш** (завідувач кафедри історії та теорії соціології, Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна), **Євген Головаха** (завідувач відділом теорії та методології соціології, заступник дире-

ктора Інституту Соціології НАН України), які керують міжнародними порівняльними дослідженнями з актуальних проблем сучасних суспільств Європи.

Акцентуючи увагу на важливості вкоріненого дослідження соціальних нерівностей в новій східній Європі, проф. **Ольга Куценко** (академічний директор проекту, завідувач кафедри соціальних структур та соціальних відносин факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка) в своїй лекції "*Соціальні нерівності в європейських суспільствах: сучасна теоретична переорієнтація пояснень*" окреслила групи підходів до пояснення концепту "соціальні нерівності", а саме структурний вимірювальний підхід, мульти-рівневий підхід (Г.Терборн), категоріальний підхід (Ч. Тіллі), теорія соціальних розколів (Ліпсет-Роккан), міжсекційний підхід (Хенкок, Дубров), класовий підхід (Райт, Голдторп-Еріксон). При цьому, професор віддає належне конструктивістсько-структуралістському підходу, який дозволяє поєднувати об'єктивний (результат нерівного розподілу ресурсів та винагород) та суб'єктивний (сприйняття та інтерпретація соціальних відмінностей) виміри соціальних нерівностей. Вагомим аспектом є вивчення соціальних нерівностей у часі (А.Сен), зокрема, механізмів формування сталих нерівностей, таких як експлуатація, накопичення можливостей, емуляція, адаптація. Окремий фокус лекції було приділено важливості досліджувати соціальні нерівності в постсоціалістичних країнах в контексті процесів соціальних трансформацій із врахуванням специфіки регіону. З цієї точки зору важливою є концепція І. Селені та Я. Конрада, в якій доведено, що особливий розкіл в соціалістичних державах відбувся між класом тих, хто перерозподіляє продукт, та тих, хто його продукує, внаслідок нерівного доступу до дефіцитного ресурсу офіційних повноважень. Зануреною у контекст є також теорія академіка Т. Заславської, яка розглядає причини нерівностей як наслідки різниці в потенціалах – політичному, економічному, соціокультурному та соціального престижу. Для дослідження соціальних нерівностей в країнах нової східної Європи професор пропонує приділити увагу "міжсекційному" вимірюванню класових позицій, при якому множинне позиціонування індивідів за різними шкалами соціальної стратифікації може надати інсайтів для аналізу причин нерівностей, життєвих шансів. Також обговорено потенціал класового аналізу соціальних нерівностей, зокрема в східній Європі, адже виокремлення консинстентних соціальних класів можливо за трьох умов: а) нерівності систематично пов'язані з зайнятістю; б) стандарти життя значної частини населення залежать від прибутку, який вони отримують від заробітної плати та власності; в) деякі посади оплачуються більше ніж інші, та мають більший престиж.

Гьоран Терборн (Göran Therborn), професор, керівник кафедри соціології, університет Кембриджу, Велика Британія) у лекції "*Виокремлюючи та аналізуючи (не)рівності*" поставив за мету представити всебічну схему соціальних нерівностей як невіддільного виміру людського життя, яка містить вітальний (тривалість життя, тощо), екзистенційний (патріархат, расизм, тощо) та ресурсний (економічний прибуток, знання, тощо) типи нерівності, які відрізняються між країнами. Важливим аспектом схеми є модальність нерівностей, тобто універсальні механізми їх репродукування, серед яких виділяються: а) дистанціювання (наприклад, розколи в структурі ринку через інноваційну перевагу); б) ексклюзія (наприклад, неможливість висхідної мобільності через закритість групових меж); в) ієрархізація (наприклад, статусні нерівності за повноваженнями через патерналістсько-клієнталістську систему соціальних від-

носин); г) експлуатація (наприклад, збагачення за рахунок праці інших через капіталістичну систему виробництва). Цікаво, що по аналогії з цими механізмами можна виділити механізми подолання нерівностей, а саме: можливість "наздогнати", інклюзія, організаційна та інституційне вирівнювання, перерозподіл. Аналіз конкретних показників, а також їх динаміки, показових для зазначених вимірів нерівностей, демонструє конкретні зв'язки в причинах посилення та зменшення нерівностей, їх взаємного впливу та наслідків.

В лекціях "Дебати з глобалізації" та "Соціальний вплив глобалізації: нерівність і клас" **Девід Лейн (David Lane)**, професор Емануель коледжу університету Кембриджу, Велика Британія) окреслив контекстуальне поле виникнення сучасних соціальних нерівностей, як в державах ЄС, так і нової східної Європи, сповнене суперечностей та невизначеностей. Професор влучно наголосив на впливі ідеологічних дискурсів на теоретизування глобалізації та її наслідків. Так, для неоліберальної думки властиве відстоювання прогресивності глобальних перетворень, а створення неоліберальних ринкових демократичних суспільств – їх вінцем. Протилежна соціально-критична думка викриває як наслідок глобалізації створення нового транснаціонального капіталістичного класу, який робить експлуатацію та соціальну нерівність тотальною. Важливим питанням лекції стала проблема визначення механізмів та ресурсів врегулювання глобальних нерівностей, поряд із нормалізацією відносин між національними державами. Можливо, такі міжнародні політичні та фінансові організації, як ООН, Світовий Банк, МВФ, ВТО і могли б створити альтернативу державному механізму керування на глобальному рівні, але вони представляють собою не осередки рівної та прозорої комунікації, спрямованої на представлення інтересів всіх зацікавлених сторін, але блоки конкуруючих геополітичних ідеологій. Глобальна ставка на поступовий неолібералізм, можливо, могла б сприяти стабільності та розвитку значимих компонентів соціального життя, але загрожує продовженням домінування впливових геополітичних блоків за рахунок інших країн. Певним викликом для аналізу глобального контексту нерівностей також постає вибір ключових ігроків глобалізації: чи це геополітичні угруповання, чи це класові констеляції? Для повної картини нерівностей, які відбуваються за глобалізації, необхідно брати до уваги нерівності між країнами. Незважаючи на те, що економічне зростання (до всесвітньої кризи) відбувалося і в бідних країнах, нерівність між бідними та багатими країнами все одно посилювалася. При цьому слід брати до уваги, що зростання ВВП країни не означає зменшення економічної нерівності серед окремих її верств. Однією з причин інтенсивного зростання нерівності всередині країн, таких як Росія і Китай, Д. Лейн вважає адаптацію неоліберальних ринкових схем.

Ніколаї Генев (Nikolai Genov), директор Інституту Східної Європи Вільного університету Берліну, Німеччина) в лекціях "*Нові геополітичні комбінації та нові концептуальні карти*" представив своє бачення концептів "змін" та "трансформацій" на теренах східної Європи як соціальної лабораторії після зламу соціалізму. Вчений бачить такі структурні виміри соціальних трансформацій цього регіону в контексті глобалізаційних впливів: екологічна, технологічна, культурна, економічна та політична реструктуризації, які, в свою чергу, спрямовані на екологізацію, інформатизацію, універсализацію, маркетингацію та демократизацію відповідно. Причому, глобалізація постає когнітивною проблемою, яка потребує планування конкретних наслідків, таких як доля національних держав, локальних ринків праці,

змін в ціннісно-нормативних системах. Концептуальними рішеннями для успішного формування нових геополітичних угруповань постають а) раціоналізація процесів та систем для уникнення їх надмірного ускладнення, що є емерджентним глобалізаційним ефектом, та пов'язані з ним б) глобальна індивідуалізація, в) глобальне розповсюдження діяльнісного інструменталізму. Окремою проблемою постає питання уніфікації ціннісно-нормативних систем, яка має узасаднюватися на раціоналізації права, дотримання цінностей прав людини та підтримки сталого розвитку. Проте, ціннісна уніфікація має ризик в плані диференціації життєвих стилів, що може призвести до конфронтації, а також ризику невизначеності з вибором вектору інтеграції – чи він повинен бути відносно "свого" суспільства, чи "своїєї" релігії чи, взагалі, щось інше.

Наталія Черниш (Natalie Chernysh, завідувач кафедри історії та теорії соціології Львівського національного університету ім. І.Франка) в лекції *"Ідентичності та відносини у сучасній Україні"* розкрила поліваріаційність підходів та парадигмальних напрямків до дослідження феномену "ідентичність". Ілюстрацією програмування та реалізації прикладного дослідження, виходячи з чітко окресленої теоретичної позиції, стали результати загальнонаціонального репрезентативного (2000 респондентів) соціологічного дослідження, проведеного в березні 2010 р. соціологічною групою "Рейтинг" під керівництвом проф. Ярослава Грицака, проф. Наталії Черниш та ін. за спонсорської підтримки Програми П.Яценка щодо вивчення сучасної української історії. Респондентам було запропоновано двадцять вісім ідентифікаційних маркерів, які складають 7 загальних груп, а саме: (1) вік; (2) релігійність, (3) національність, (4) політична сфера, до якої були віднесені ідентифікація з комуністами, демократами, націоналістами, соціалістами, громадянами України та радянська ідентичність, (5) гендер, (6) регіональні характеристики, такі як мешканець міста та мешканець регіону, (7) соціальний, класовий, професійний статус, що об'єднує окрім інтелігенції, робітників, пенсіонерів тощо, а також ідентифікацію з багатими та бідними. Отримані результати дозволили виділити п'ять найбільш опуклих ідентичностей, позиції та значення варіюються в залежності від регіону проживання респондентів. В цілому за масивом, перша позиція – в ідентифікаційного маркера громадянин України, національна ідентичність "українець" зайняла другу позицію. Третя та п'ята позиції належать гендерним ідентичностям – жінка та чоловік відповідно, тоді як регіональна характеристика "мешканець свого міста" посідає четверте місце. Серед основних відмінностей, що фіксуються за чотирма регіонами України, варто відзначити вихід на першу позицію національної ідентичності серед населення Центру, домінування регіональної ідентичності у населення Сходу, а також появу у переліку перших п'яти ідентифікаційних маркерів приналежності до православних на Заході та на Півдні України.

Питання моделей громадської участі, факторів що її обумовлюють, зв'язок соціального капіталу з показниками соціальної участі та тенденції змін цих показників у порівняльній перспективі країн Європи були актуалізовані та розкриті в лекціях **Клер Воляс (Claire Wallace,** академічний директор проекту, директор Центру Нової Європи університету Абердіну, Велика Британія): *"Моделі участі в Європі (соціальний капітал)"*, *"Зміни показників громадської участі у часі: порівняння Східної та Західної Європи з США"*, *"Соціальний капітал та участь"*. Для розкриття теоретичної рамки концепту "соціальний капітал" професор навела положення класичних підходів до його визначення Р.Патнема,

Дж.Коулмена та П.Бурдьє; концепт було операціоналізовано та застосовано до аналізу емпіричних даних наступним чином. Зв'язок громадянського суспільства та громадської участі фіксується у кількісній представленості НГО, наявності членів та волонтерів, а також шляхів стимулювання змін та заохочення діяльності громадян. Рівень громадянської активності суспільства не має чіткої залежності від кількості громадських організацій та їх членського складу. Так, наприклад, у Швеції фіксуються високі показники участі у профспілках, проте ця участь є пасивною, тоді як у Франції на фоні низьких кількісних показників членства в організаціях аналогічного спрямування високий рівень фактичної активності. Окрім цього громадянська участь не обов'язково носить інституціональний характер, а може реалізовуватись і без фактичного членства у відповідних організаціях. Специфічними ознаками громадянських суспільств країн Східної Європи, з одного боку, постають фінансові складнощі, брак мотивації населення, незадоволеність проходженням трансформаційних перетворень, збереження соціальних мереж, сформованих за інших політичних умов, втрата довіри як системне явище аналізованих суспільств. З іншого, в східноєвропейських суспільствах відчувається Західний вплив на формування стратегії загальної розбудови держави, актуалізується почуття надії на структурні суспільні перетворення, а також відбувається відродження церков (одного з видів громадських організацій, приналежність до яких виступає показником рівня громадської участі населення).

Оригінальна теорія соціального капіталу, розроблена проф. Клер Воляс разом з проф. **Крістіаном Херпфером (Christian Haerper,** керівник кафедри політичних наук та міжнародних відносин університету Абердіну, Велика Британія) була представлена останнім в межах серії лекцій-дискусій, об'єднаних загальними назвами *"Соціальна участь та соціальна довіра в країнах НEE"* та *"Політична участь в країнах Нової Східної Європи"*. Запропонована модель дослідження соціального капіталу у Нових Європейських країнах, базується на трьохкомпонентній схемі соціального капіталу Р.Патнема, яка включає в себе соціальну мережу + соціальні норми + довіру, і реалізується через вимірювання за наступними факторами: формальний соціальний капітал А (соціальна та політична довіра), формальний соціальний капітал В (соціальна участь), неформальний соціальний капітал А (соціальна довіра та особистісні мережі), неформальний соціальний капітал В (соціальна підтримка та соціальні мережі), особи без соціального капіталу, тобто ексклюзивні групи. Фіксація рівня політичного капіталу відбувається через аналіз політичного знання, політичної зацікавленості та залучення особи до неформальних соціальних мереж. Проф. Херпфер запропонував сім індикаторів, на підставі яких можливим видається побудова індексу політичного капіталу. До них відносяться зацікавленість у політиці в цілому, важливість політичних подій в житті особи, дискусії на політичні теми з друзями та найближчим оточенням, інтерес до політичних новин у ЗМІ, участь у голосуванні, участь у страйках, демонстраціях та мітингах. Аналіз даних по країнах Нової Східної Європи у період з 1996 по 2007 рр. засвідчує зростання політичного капіталу. При цьому соціально-демографічними ознаками осіб з високим рівнем політичного капіталу є вища освіта, проживання у містах, а також приналежність до середньовікової когорти (35 – 50 років). Відзначимо також, що політичний капітал виступає показником політичної активності, однак не демократії, адже сам факт активності може виражатись і у підтримці авторитарних політичних партій, участі в де-

монстраціях та страйках, спрямованих на блокування ухвалення демократичних рішень.

Також оригінальна концепція *соціального включення в стабільному та перехідному суспільствах* була представлена у лекції з відповідною назвою проф. **Євгеном Головахою** (завідувач відділом теорії, методології та методів соціології Інституту соціології Національної Академії наук України), яка стимулювала учасників до переосмислення традиційних концептів та занурення у дослідницьку лабораторію вироблення нового знання.

Майстер-класи на тему *"Політична участь в Європейських суспільствах: аналіз даних"*, проведені **Андрієм Горбачиком (Andrii Gorbachuk)**, виконавчий директор проекту, декан факультету соціології, Київський національний університет імені Т.Шевченка) проілюстрували практичні можливості застосування вимірювального інструментарію для аналізу концептів "громадська участь", "політична активність", "соціальний капітал", із використанням баз даних міжнародних порівняльних досліджень, зокрема "Європейського соціального дослідження" (ESS), "Програми міжнародного соціального дослідження" (ISSP), проектів "Дослідження світових цінностей" (WVS) та "Дослідження європейських цінностей" (EVS) тощо. На прикладі проекту ESS продемонстровано механізм застосування процедур багатовимірного групування даних, з метою виявлення груп чинників, що впливають на рівень політичної активності громадян різних Європейських країн. Здійснені факторний та регресивний аналізи, побудова адитивних індексів, технічне виконання яких супроводжувалося обґрунтуванням та поясненням рівня статистичної значущості отриманих показників розширює перспективи використання емпіричних даних для побудови та перевірки теорій, а також для їх застосування у педагогічній діяльності.

Теоретико- та практико-орієнтовані лекції і колоквиуми професорів є важливим підґрунтям для втілення амбітної мети проекту – розробки навчального посібника нової генерації *"Соціологія нової східної Європи"*. Принципи цього навчального посібника були відпрацьовані протягом попередніх робочих зустрічей за проектом і передбачають переосмислення соціологічного концепту європейських суспільств на основі багатоаспектного порівняння країн нової східної Європи та країн ЄС. Молоді учасники проекту з ентузіазмом беруть на себе роль пошукувачів нової парадигми дослідження регіону, зокрема, розкривають свій інтелектуальний потенціал в підготовці запланованого посібника. В концептуальну рамку посібника входять теоретико-методологічна частина, яка розробляється професорами, та тематична частина, яка готується молодими викладачами та містить порівняльні кейси та завдання для студентів, побудовані за модульною системою. Передбачається, що такі навчальні модулі будуть легко та продуктивно застосовуватися в окремих навчальних курсах з соціологічних дисциплін в різних університетах Європи. Змістовно в посібнику виділені два модулі. Перший модуль зосереджується на теоретичних концепціях та порівняльному аналізі множинних соціальних нерівностей і соціальної участі в країнах нової східної Європи та містить: а) класовий підхід до пояснення нерівностей та порівняльний аналіз кількісних, соціодемографічних та політичних показників класів на основі даних ESS; б) порівняльний аналіз гендерних нерівностей та відповідних порівняльних індикаторів; в) порівняльний аналіз етнічних нерівностей в мультиетнічних суспільствах та етнічних самоідентифікацій; г) порівняння паттернів політичної участі у зв'язку з політичним режимом та політичною культурою; д) порівняльний аналіз можливостей соціальної дії за умов "ко-

льорових революцій", а також їх наслідків; є) особливості громадянського суспільства та становище громадських організацій в країнах нової східної Європи. Другий модуль присвячено соціо-культурним особливостям країн нової східної Європи; він містить такі навчальні напрямки: а) дослідження ціннісних орієнтацій з застосуванням порівняльних методологій і баз даних проектів EVS та WVS; б) вивчення релігійних установок та вірувань з порівнянням шляхів релігійної ідентифікації та релігійних розколів; в) символічні репрезентації європейськості в повсякденному візуальному дискурсі у порівняльному контексті; г) порівняльний аналіз розвитку медіа-сфери та дослідження медіа-іміджу Європи в країнах регіону.

Окремим виміром роботи школи стала низка групових дискусій з обговорення підготовки навчального посібника. Зокрема, координатор проекту **Світлана Бабенко** представила точку зору круглого столу XVII Конгресу Всесвітньої соціологічної асоціації (ISA), присвяченого принципам викладання світової "інклюзивної" соціології, в рамках якого було запропоновано посилити навчальні програми за рахунок включення незахідних авторів, авторів-жінок, різнобічних кейсів, які відображали б світовий масштаб суспільства. Отже, проблема розвитку нової соціології, не заангажованої методологічним націоналізмом та соцієталізмом (за виразом професора Ніколая Генова) та її адекватного викладання є сучасним викликом, який визнається усією міжнародною соціологічною спільнотою.

Графік роботи школи був вельми напружений: протягом кожного дня проходили 3-4 лекції та колоквиуми професорів школи, а також презентації учасниками власних наробок з їх подальшим обговоренням, групові дискусії та круглі столи з обговорення проблем удосконалення викладання соціології. Інтенсивний графік літньої школи, між тим, не заважив отримати задоволення від недільної програми "вихідного дня". Особливості історичного, культурного та соціального вимірів розвитку Європейського простору було обговорено у процесі навчальних екскурсій до Лівадійського палацу та Форосу у межах теми *"На перехрестях Європейської історії: зліт та падіння Радянського Союзу"*. У фокусі обговорення були питання ролі еліт та політичних лідерів у поворотні моменти загальної європейської історії. Друга навчальна екскурсія *"Включеність у культуру Європи на історичних перехрестях"* відбулась до Масандрівського та Воронцовського палаців імператорів Росії, де розташовано експозиції щодо історії російської імперії в Криму, де перехрещується культурне розмаїття та взаємні впливи західної та східно-європейської візуальної культури. Дискусійні питання щодо культурних репрезентацій, перехрещень європейської, особливостей представлення історичного минулого були у фокусі обговорення учасниками проекту.

Метою третього року проекту стане подальша детальна робота над удосконаленням існуючих навчальних програм, що надасть нового поштовху в розвитку соціології як навчальної дисципліни в університетах нової східної Європи. Важливим результатом проекту, який вже дає свої позитивні наслідки, є формування академічної мережі молодих науковців з нової східної Європи та провідних вчених з університетів ЄС, яка становить ресурс для сталого розвитку ідей проекту у подальших дослідженнях та викладанні. Наступна зустріч учасників проекту відбудеться у квітні 2011 року в Києві і буде мати тематичний фокус *"Соціологічні виміри нової Східної Європи: від дослідження до викладання"*.

Поширення та накопичення матеріалів проекту відбуваються за допомогою сайту проекту www.evd-reset.org. На

ньому можна ознайомитися з повною програмою всіх заходів проекту, які вже відбулися. Також на сайті є можливість взяти участь в обговоренні ідей проекту, навчальних програм з соціологічних дисциплін, застосування результатів

міжнародних порівняльних досліджень у навчанні, викладанні та дослідженні. Запрошуємо до співпраці!

Надійшла до редколегії 20.10.10

М.Д. Грищенко, студ., А.І. Мазурок, студ.

НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ МОЛОДИХ СОЦІОЛОГІВ "СОЦІОЛОГІЯ ТА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ"

Втретє поспіль Київський національний університет імені Тараса Шевченка й Наукове товариство студентів та аспірантів гостинно приймають молодих соціологів – 18-19 жовтня 2010 року на факультеті соціології Київського університету відбулася III Міжнародна конференція студентів та молодих науковців "Соціологія і сучасні соціальні трансформації". У конференції взяли участь 48 студентів та молодих науковців із 11 навчальних закладів України, Польщі та Єгипту.

Свято науки тривало протягом двох днів: 18 та 19 жовтня, які відзначились плідною та натхненною роботою. Першого дня відбулось пленарне засідання конференції, на якій виступили із привітальним словом організатори: Горбачик Андрій Петрович – декан факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат фізико-математичних наук, доцент; Куценко Ольга Дмитрівна – віце-президент Соціологічної асоціації України, завідувач кафедри соціальних структур та соціальних відносин факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор соціологічних наук, професор; а також Судаков Володимир Іванович – завідувач кафедрою теорії та історії соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор соціологічних наук, професор. В рамках пленарного засідання були представлені доповіді аспірантів та молодих науковців факультету соціології Київського університету та Інституту соціології НАН України. Доповідачі звернулись до аналізу сучасних глобальних трансформаційних процесів, що відбуваються в світі цілому й українському суспільстві зокрема, та ролі і місця соціології в їх поясненні. Особливу увагу молоді соціологи приділили трансформації культурної сфери життя суспільства. Всі доповіді викликали бурхливе обговорення та наукові дискусії, які часто розкривали нові пізнавальні можливості та грані в межах досліджуваної тематики.

Другого дня відбулись традиційні секційні засідання. Конференція працювала за двома секціями: "Сучасні та класичні теоретичні підходи до осмислення соціальних трансформацій" та "Застосування якісних та кількісних стратегій дослідження соціальних змін". Другого дня на

секціях виступали переважно студенти, проте дискусії розгорталися не менш запальними та змістовними, аніж першого дня. Подекуди обговорення цікавих та суперечливих тем не вщухали навіть підчас кави-брейку.

Тематика виступів молодих соціологів була досить різноманітною, адже широкими та різноманітними є і сучасні соціальні трансформації. На першій секції доповідачі торкнулись питань понятійно-категоріального апарату теорії трансформаційних процесів, аналізу сучасних соціологічних теорій постмодерного суспільства та глобалізації. Не оминули своєю увагою й такі динамічні чинники змін, як процеси комунікації, контролю, соціалізації, рутинізації та ін. Особливе похвалення серед учасників викликали доповіді, що стосувались аналізу трансформації культурної сфери та соціологія мистецтва. Учасники першої секції також зосередили свою увагу і на аналіз класичних теоретичних підходів до осмислення соціальних трансформацій, а також до розгляду здобутків соціологів двадцятого століття.

Друга секція була присвячена розгляду стратегій дослідження соціальних змін. Доповіді учасників секції відзначились широким різноманіттям тем. Тут були представлені особливості дослідження сучасного міста, сім'ї, соціального часу, суспільних рухів, засобів масової комунікації, тіньової економічної діяльності та соціально-економічних змін та культурних трансформацій. Особливу увагу молоді науковці приділили розгляду досліджень саме віртуального простору, зокрема піднімалися питання стосовно особливостей побудови вибірки у соціологічних Інтернет-дослідженнях та методів дослідження Інтернет-спільнот. Найбільш яскравим виступом відзначилась магістранка першого року навчання факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Братчикова Тетяна, яка представила результати власного дослідження: "Динаміка візуального представлення світових подій". Виступ Тетяни був відзначений грамотою за найкращий виступ.

Жовтнева конференція на факультеті соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка – це неперевершена можливість молодим науковцям познайомитись та дізнатись про інтереси колег, а також